

Handwritten text on the spine, likely in Latin or German, including the words "Voy.", "re.", and "Colum.".

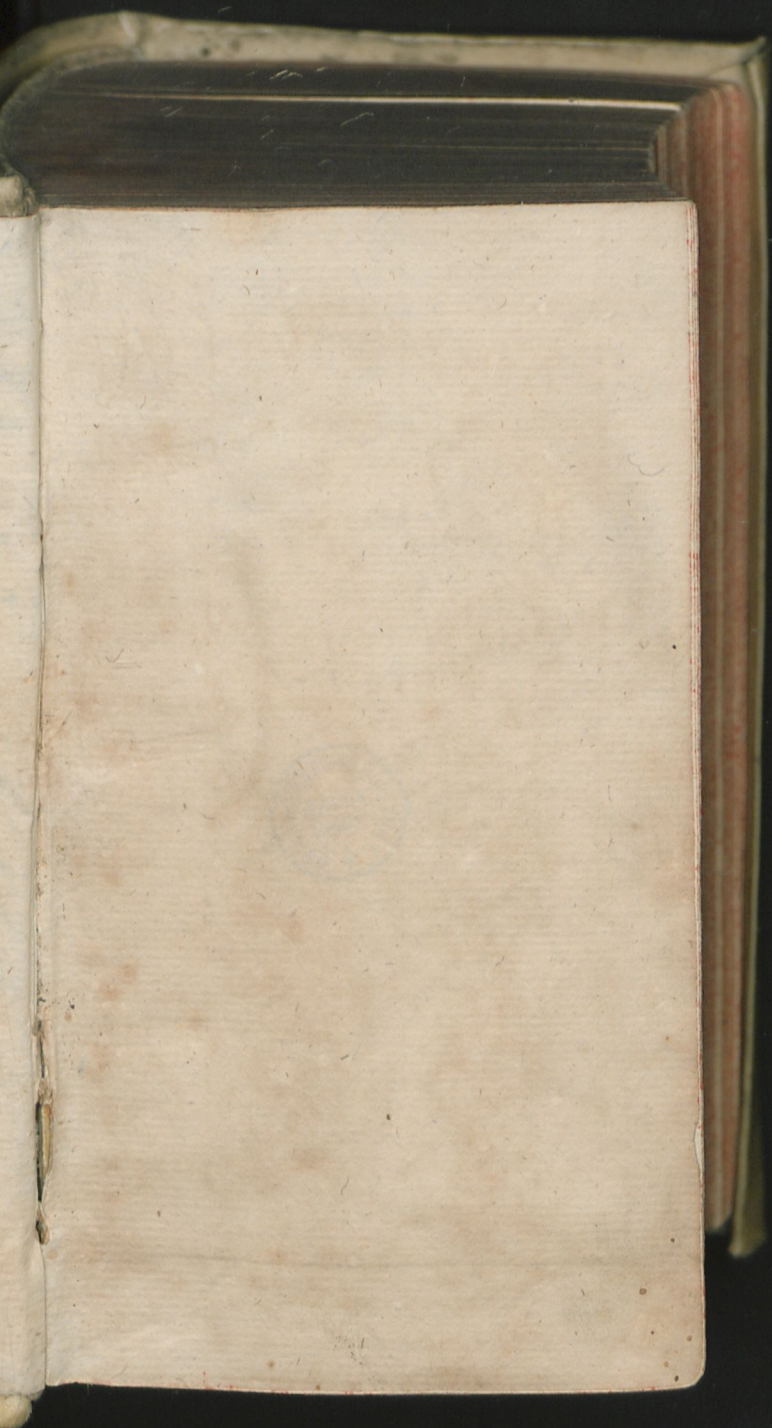
Contenta

1. Lassenij 23. sigla Atheismi
2. Spizelij de Atheismi radice
3. D. Justi Gesenij Buchlein
von außerschlachtung der
totten.
4. S. Anastasij, et Cyrilli
Alexandrini compendii
vera orthodoxa fidei
expositio a B. Honelij
Episcopi Ravennae in pistola in
qua precipue Aprij objections
contra divinit. filij doct. confu-
tantur.
5. Qvistorpij Quæstio Symposiaca
Utrum sine lesione con-
scientiæ, pro salute seu in-
sanitatem aliorum, bibere li-
ceat?
6. I. Avianij, Adamus lapsus,
Tragœdia nova.

64

Samuelbau

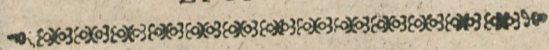
27

THEOPHILI SPIZELII
DE
ATHEISMI
RADICE,

Ad
VIRUM NOBILISS. &
AMPLISS.

Dn. D. HENRICUM
MEIBOMIUM
EPISTOLA.

AUGUSTÆ VINDELIC.
Apud Gottlieb Gobelns / M. DC. LXVI.

Handwritten:
V. G. 1456

[Gottlieb Spitzel]

V I R O

NOBILISS. AMPLISS. &

EXCELLENTISS.

DN. HENRICO
MEIBOMIO,

DOCTORI MEDICO, ET IN
ACADEMIA JULIA PROF. P.
CELEBERRIMO, &c.

THEOPHILUS SPIZELIUS

S. P. D.

Uamvis jucundissimam ex
eâ, quæ Tecum mihi quon-
dam Lugduni Batav. (cum
sub eodem contubernio
viveremus) constituta est
consuetudine, acceperim voluptatem;
haud leviolem tamen felicitatem non a-
deò pridem Tuæ illæ gratissimæ attule-
runt literæ, quæ cœptam olim amicitia
nostræ telam instaurarunt, & in eam stu-
diorum partem me rapuerunt, unde con-

A 2

sulto

sultò jam diu pedem retuleram, experi-
tiã nimirum edoctus, quod ad scripta se-
culo hoc evulgata ex Talmudis tractatu
de Sabbatho fol. 32. col. I. alicubi accom-
modat Magnus Buxtorfius: אדם ירצוה

לשוק יהי רומה לעיניו במי שנמסר
: לסרדיוס Hoc est: *Homo prodiens in
forum (vel in publicum) est in oculis suis
quasi tradendus liçtori*; quandoquidem
ut Glossator ibi habet R. Salomo :

מצויים שם מריבות ובעלי דינים
: כותיימ וישראלים *Reperiuntur illic
contentiones, hominesq; litigiosi, tam ex
Gentilibus, quam ISRAELITIS.* Ac-
cidit sane idem (laudato Buxtorfio in
Vindiciis Histor. S. Cœnæ adversus Ca-
pellum ©. II. observante,) exulcerato
hoc seculo quamplurimis, qui scriben-
do prodeunt in publicum, ut hoc ipso
publicæ se exponant alex, nihilque ha-
beant aliud, quod expectent, quam non
necessarias disputationes, lites, controver-
sias; idq; non solum à כותייים professis
hostibus & adversariis, sed & ab ישראלים
Israëlitis, h.e. AMICIS, seu orthodoxam
Reli-

Religionem profitentibus. *Laudis verò nihil eis sperandum* (verba Cel. Vossii exemplo proprio edocti, ex præfat. Theol. Gentil. adscribo,) *propter ambitiosulos istos, in strenua inertia & ingenii & facundia laudem solis sibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam cum Arcadico ut loqui amant pecore communis.*

Quamobrem multa mecum tentare ausus, per pauxilla foris nec nisi discendi causa hæctenus edere constitui; cujusmodi illud quoq; ATHEISMI est Scrutinium, cujus in literis nuper ad me datam talem fecisti mentionem. *Tuus de Atheismo Liber placuit omnibus, ne de me quid dicam, qui non parum ejus prærium & in Academia & in Aula excædefeci. Legerunt eum plurimi. Maxima mihi τὸν ἀθέων in peregrinationibus meis occurrit & frequentia & varietas, possis tamen ad illa qua Tu fecisti commodè reducere. Quod equidem encomium tamen si nequaquam in me agnosco, gratissimam tamen scito fuisse incitationem Tuam, ex quâ posthac intelligam majores mihi conatus suscipiendos,*

si modo non evanescere paterer, vestram de studiis meis expectationem. Minimè verò MEIBOMI Excell. ignoras, istud (quo de scribis,) Atheismi Scrutinium haud æquè gratum acceptumve omnibus fuisse, iis præcipuè, *qui (verba Tua sunt) forte in eo non nihil perstricti, quod sunt videri nolunt.* Et quamvis in ea præfatione monuerim, haud omnem Atheismi suspensionem effugituros eos, qui libellum istum ferre nequirent, attamen gravem ac molestum non paucis accidisse, cum ipsa experientia aliquot amicorum me docuerunt epistolæ; quorum alius nuper indicavit, Scrutinium Atheismi ab Atheo quodam refutatum iri publicè; Alius alios prædixit adversarios, Cartesiani videlicet nominis defensores, eò quod ejus Philosophia in Academiis Gallicas ut authentica introducenda, & posthac non secus ac apud nos Aristotelea imò multò sacratius sit observanda. Quæ, ejusdemq; farinae tela omnia veritatis clypeo munitus, lubenti exciperem animo, nec causæ præclaræ patrocinium desererem, modo ap. to Marte pugnarent adversarii, nec ad
 exem

exemplum *Noctua* cujusdam *utopica* in arenam descenderent. Cujum sit istud pecus, an *Damata*, an *Melibæi*, an pastoris cujusdam vagi, dies aliquando revelabit. Non est profectio hominis erecti, nedum Deo sacri luto conspergere obvios, & maledicere praterentibus. Qui scholas suas domi perdiderunt, hoc agere solent, ut per quasitas aliorum criminatio- nes, alibi quærant novas. Menstra pariunt, qui cum ignorantia recti, invidia, suspicione malæ mentis sororibus coeunt. Illud sanè improbum, quod cum in me fugillator iste titulo quodam portentoso publicis tabellis nefariè intruso, pus suum evomere voluerit, tamen nec nomen suum indicaverit, nec typographi, neq; ab eo tempore uspiam comparuerit. Sed maluit occultè nocere & lædere, ut inter atrocis imposturæ & audacis impudentiæ parietes furtim elabatur. Neq; aliud scrutinio quæro patrocinium, quam quod ejus suppeditat appellatio, quæ indicat clarissimè, curam facilè præcipuam meintendisse, ne quicquam in cerebro natum, aut ambiguo rumore relatum obtrudere-

tur, verum clarorum virorum suffragiis stabilirentur omnia; Tum de apta serie, convenientiq; methodo fuisse sollicitum, quâ Atheorum diversorum genera, causarumq; distinctarum momenta ad certas classes revocata, detegerentur, detecta tanto faciliori negotio caverentur atque confunderentur. Exile fateor illud est ingenii monumentum, non tamen prorsus inutile, quo modulo meas vires unice metior, qui scripta huc usq; usui potius quam pompæ dicare constitui; & cum Historicum præcipuè Atheismi scrutinium meditatus fuerim, aliorum & probatorum quidem authorum vestigiis potius insistere, quam temerè quicquam in tanti momenti negotio asserere volui.

Nihil autem Scriptori accidere potest tristius & magis lugubre, quam incurrere in lectorem aut nimis malum, aut minus amicum; Nam *qui inimicus est etiam in scirpo nodum querit* teste Hieron. ad Panmach. Et *qui disceptantes habent inimicitias, non judicant veritatem*, ut inquit B. Chrysof. hom. 1. ad Eph. Quoniam verò cum larvis pugnare neutiquam velim, & ad
perpe-

perpetuas tenebras Noctuam istam Utopi-
cam dudum damnaverim, verba eâ de
rejam facere desino.

Longè majorem observationem me-
retur, quod maximam τῶν ἁθῶν frequen-
tiam & varietatem in peregrinationibus
Tibi occurrisse nuntiaveris; Neque verò
id adeò mirum mihi videbatur, postquam
non unam à Te Regnum lustratum intel-
lexissem. Probè etenim perspexisti Itali-
am, ipsam pietatis (si Diis placet) officin-
am, Angliam, omnium pestiferorum dog-
matum hodiè sentinam; Belgium, fana-
ticorum monstrorum Africam; Galliam
denique, derestanda ista lue miserè adeò
correptam & corruptam, ut sola Lutetia
jam quondam (Mersenno in Scrutinio
laud. teste) quinquaginta atheorum mil-
lia aluerit, & nuper admodum Petrus Fir-
mianus in Seculi Genio, horrenda pla-
neq; stupenda de nefando quodam Atheo-
rum in urbe Parisiensi Gymnasio prodi-
derit, quæ cum trita minimè sint aut vul-
garia, nec Tibi, nec aliis fortè ingrata,
luce denuò dignissima judicavi.

» Ignota (scribit ille) vobis loquar. Et
 » iam impia fortitudinis (h. e. nequitia
 » atheistica) schola fuit. Urbem quaritis?
 » ea est, cui nomen seu à luto (Lutet. Pa-
 » ris.) seu à luce rectissimè impositum, ni-
 » hil enim illa præclarius, si fortunarum,
 » si munerum, si ædificiorum dignitatem
 » spectes, nihil si vias ipsas lutulentius; &
 » paulo post: Hæc loci dispositio erat; in
 » amplissimo cubiculo exilis lucerna no-
 » ctem ita amovebat, ut non tota abce-
 » deret, lunam esse putares, orbe imper-
 » fecto vix inter densissimas nubes palli-
 » da cornua proferentem, nec viatoribus
 » ita consulentem malignâ luce, ut securè
 » possint iter capere. In cubiculo adesse
 » non paucos plus ex vestigiis se premen-
 » tibus quam ex aspectu aut vario vocum
 » tenore tremens tyro agnovit. In loci
 » ambitu cathedræ plures (inter quas una
 » remotior,) tacentes exceperunt; ipse
 » qui novus accedebat, amico monstnan-
 » te, in una sellarum acquievit; mox ille
 » qui locuturus secesserat, ubi nulla exigui
 » luminis possit timeri proditio, de DEO
 » & providentia ita differere cepit, ut non
 » sine

sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem
 ceteri mox suum fore præmaturo gau-
 dio existimabant. Media pars horæ in
 iis quæ de DEO, de animarum immorta-
 litate de iudicio futuro credimus, ferè
 consumpta est, nec argumentis quibus
 religio firmaretur, deerat illa quæ affe-
 ctus movet orationis vehementia, ut ni-
 hil eorum, quæ pietatem quoquo modo
 mentibus humanis infundant, sincerus
 homo, causam ipsius agens de industria
 omisisse videretur. Posthæc admiratio-
 ni datus est locus, dictumque submur-
 murantibus suffragiis: Quicquid vete-
 res Patres, quicquid omnis Theologo-
 rum chorus in hoc argumentum soli-
 dioris doctrinæ adducerent illo sermo-
 ne comprehendi. Reddito silentio, vox
 eadem audita est, majora se verioraque
 habere professæ, quæ de Religione dice-
 ret; à commiseratione impius sermo
 incepit, pessimum servitutis genus illud
 esse, quo animus humanus cogebatur
 incredibilia credere, & quæ sentienda
 essent de DEO, ita accipere à Majoribus,
 ut nefas esset simplicissimæ ætatis pieta-
 tem

» tem vel leviter nimia credulitatis infi-
 » mulare. Ita quemlibet hominem nasci,
 » ut jus ad rationem habeat, nec fidei le-
 » ges justè nobis imponi ab iis, qui ideò so-
 » lum sapientiores existimātur, quia prio-
 » res nati sunt. Plura dixit in gratiam li-
 » bertatis; Inde ad argumenta illa ven-
 » tum est, quibus oppugnatam religio-
 » nem adversus impios tuemur; quæ ut
 » dissolveret callidus homo, primum ra-
 » tiunculis usus, quarum tota vis in gra-
 » tia verborum & eloquentiæ imagine,
 » sensim venit ad illas argutias, quibus
 » olim Christiana religio apud dicaces in-
 » fideles scurriliter traducebatur. Nihil
 » nobis reverendum, nihil sanctum, quod
 » non luderet urbanus Evangelii obtre-
 » ctator, impietatem ideò salibus con-
 » diens, ut venenum cujus horror esse
 » posset si solum, voluptatis societate ad-
 » gustum accedens sumeretur fidentius.
 » Sic exhilaratis animis ita postea differuit
 » de Christo ut ipse Julianus Apostata de-
 » fertionis suæ crimen diuens, & Lucia-
 » nus in DEUM facetiis atrox, impietate
 » vincerentur. Interea per vices audito-
 rum

rum risu incitabatur scenica viri elo-
 quentia, laudem ex sacrilegio captans,
 & quàm placeret cachinnatione admo-
 nita semper in progressu impudentior.
 Finito sermone qui propiores novitio
 homini fuerant, blande petierunt, quid
 sibi de doctrina ista videretur? sed anxie,
 nec ad expectationem satis respondebat
 integræ adhuc conscientia minis prohi-
 bitus, ne tantæ impietati suffragaretur.
 Laudavit tamen viri in dicendo copiam,
 seque dixit amico multum debere, qui
 viam sibi præiisset ad honestissimorum
 Virorum (scil.) congressum & stupen-
 dæ eruditionis arcana. Non placuit per-
 plexa laudatio verbis ea arte dispensatis,
 ut nescires eam ne doctrinam mon-
 strum diceret an miraculum? frigidius
 ergò noctivagi abierunt, quam vene-
 rant, nec magistri facta est epiphania,
 qui non nisi credentibus suum vultum
 exhibere solitus erat, ut & apud illum vi-
 sio esset fidei merces. Hæc mihi ab eo
 relata sunt, qui nocturnæ concioni in-
 terfuit, ita feliciter mixtus nequissimis
 viris, ut deinceps religiosior esset, impie-
 tatis

» ratis enim atrocitate commotus, & ex
 » periculo prudentissimus effectus, ne no-
 » men quidem Virorum fortium sine sto-
 » macho audiebat. Et post pauca narrat
 » Firm. *Nuper vir religiosus nomine Ni-*
 » *con, unum ex istis obvium habuit in iti-*
 » *nere, qui ex veste DEO sacrum agno-*
 » *scens, admotis equo calcaribus, ut velo-*
 » *ciori cursu ad eum pergeret, mox ut po-*
 » *tuit audiri; Et heus Tu religiose inquit,*
 » *mene nosti? cum ille negasset; Ego re-*
 » *tulit homo, Arrebatius vocor, eâ vi men-*
 » *ris famosus, quam vos impietatem appel-*
 » *latis, & vos miseri, qui futuram vitam*
 » *expectantes presentem damnatis, &*
 » *à DEO qui (proh scelus!) nusquam est,*
 » *mercedem laborum prestolamini, hacte-*
 » *nus Petrus ille Firmianus.*

Qui cum horrenda adeò stupendaque
 de nefandis atheorum conatibus nuper
 prodiderit, non adeò miror, maximam
 quoque τῶν ἀθέων Tibi in peregrinationi-
 bus occurrissè frequentiam & varietatem.
 Cum (proh dolor!) abunde constet, om-
 nia Mundi Regna hujuscemodi scatere
 tenebrionibus, & ubivis locorum innu-
 mera

mera ferè seculi hujus imò Dæmonis ipsius mancipia reperiri, empæctasque nequissimos, omni studio caventes, ne vaticinium Petrinum II. Epist. III. diutius incompletum maneat, filiusque hominis fidem ullam neutiquam reperiat, nobis verò conjecturam omninò facientes, in novissima nos incidisse tempora, instaræque antimycterissimum divinum, quo risus istos Sardonios summus Judex æterno fletu, stridoreque dentium infernali remunerabitur. Et quamvis nulla signa five criteria indicaveris, quibus Tibi fuerint perspecti Athei, ea tamen me fugiunt minime; nimirum, Si (1.) omni occasione data negaverint aut indubium vocaverint supernaturalia, miracula scil. prophetias, apparitiones & operationes spirituum, cunctaque ad naturalem vim sympathias & antipathias, ad fictas crases, & peculiaria hominum temperamenta retulerint; (2.) Si Sacræ Scripturæ authoritatem tam in historicis, quam dogmaticis hominibus suspectam & contemptam, reddiderint, eamque cum historiæ humanae luce, ratione item ac scientia naturali

com-

commiserint, quasi cum veritate pugna-
 ret veritas, & huc eruditionem omnem
 speciosè contulerint. (3.) Si metum om-
 nium & justam sollicitudinem omnibus
 excutere laboraverint, nil nisi securitatem
 atque hilaritatem provocaverint. (4.) Si
 à cunctis animarum pastoribus abhorrue-
 rint, eos tanquam styges aut aves infelices
 passim declinaverint, imò communia sal-
 tēnt vulgi mancipia in sermone familiari
 nuncupaverint, ad Bodonis istius Prætorii
 exemplum, qui (tradente Clasenio Rel.
 Pol. c. II.) asserere non dubitavit; *se im-
 peritiores in Mundo non vidisse homines
 quam Sacerdotes, quod inepto & stolido in-
 serviant vulgo, eiq. variis concionibus de
 Regno Christi DEI cultu, divina vindicta
 & eterna damnatione os oblinent.* O exe-
 crandum hominis maleferiati iudicium!
 Idne vulgo servire dicendum, cum quis
 legitimè vocatus, populum Christi erudi-
 re, vel ut B. Ambrosius loquitur, salutari-
 bus verbi divini epulis pascere jubetur?
 (5.) Si Atheismos aliorum cupidè enar-
 raverint, aut frigidam eorum rejeccio-
 nem aut elumbem refutationem subjun-
 xerint,

xerint, aut tanquam *ἀλυτα* quædam & admirandas subtilitates in medio reliquerint. Attamen (6.) religionem aliquam strenuè simulaverint, & gravissimè contra eos, qui atheismi ipsos insimulant, contestati fuerint. (7.) Si publicas atheorum & atheismi impugnationes agerrimè tulerint, omnesque de atheis sive in thesi, sive in hypothesi dissertationes ferre nequiverint. Si (8.) denique religionem ac pietatem, (quam titulo tenus præ se ferre videntur,) nunquam aut rarò ac parcè admodum exercuerint.

Quamvis verò ex istiusmodi signis sive criteriis (à Gisberto Voetio Disputat. Select. part. I. p. 138. & 139. potissimum observatis,) non exactè semper deprehendantur athei, suspiciones tamen aut præsumptiones inde facile desumuntur, ut tantò melius nobis caveamus, aliosque incautiores præmoneamus. Neque verò quod principio notandum, seorsim accipienda sunt ista *πικύρια*, neque turpi atheismi stigmatem temerè notandi ii, quorum fides & pietas planè suadent contrarium, aut de quibus vel ex sola charitatis regula melio-

B

ra spe-

ra sperari deberent, cum aliàs facilè provocetur ira & indignatio eorum, qui ad ipsas atheorum & atheismorum voces earumque synonymas adeò commoventur, ut vix per ipsos liceat rudiores aut imprudentiores contra fanaticas ejusmodi vertigines monere ad Dei gloriam & animarum salutem. Magna etiam occurrit frequentia tentatorum, qui substitutis immotæ veritatis fulcris erigendi potius, quam horrifona atheismi voce statim exagitandi. Multa insuper alia sunt, quæ in excellentis doctrinæ hominibus sanos de religione sensus corrumpere solent, vero etenim simile est, eos, qui frequenter volvunt Gentilium libros, colorem aliquem trahere profanitatis, à quo nescio annon ipse sibi aliquando metuerit Hieronymus, qui se narrat in somnis pro tribunali divino vapulasse, quod Ciceronian⁹ magis esset quam Christianus. Doctissimus sane Ciceronis interpres W. H. in literis ad J. M. (quarum *ἀπολογία* Tibi quondam cum aliis summorum Virorum epistolis ostendi) eam ipsam ob causam de fide adeò infirma conquestus est, *ut confidere*

dere non posset, (verba ejus adscribo) se si
 necesse esset ultro sanguinem pro Christiana
 Religione profusurum ; interpellantibus
 subinde philosophicis phantasiis , quæ non
 tam ex philosophica doctrinâ extiterint,
 quam ab ipsa nature pravitate sibi inge-
 nerata fuerint, &c. neque eâ de causa ta-
 men atheismi accusarem Virum de re lite-
 raria longè meritissimum. Deinde Chri-
 stianorum etiam scripta comparanti, quo-
 niam mirabilis est temporum inter se at-
 que dogmatum dissensio, (nam & hære-
 tici Christianos censeri se postulant, nec
 desunt navi sui etiam sanctis,) facilè pos-
 sunt suboriri dubitationes. Minimè verò
 Te latet Meibomi excell. multos etiam
 magnæ eruditionis famæq; Viros, atheis-
 mi nomine ipsis professionis suæ sociis su-
 spectos fuisse. Neque enim fieri potest, ut
 homo cupiditatibus actus, legens Scriptu-
 ras sine timore & amore Dei, & eligens
 ea, quæ suæ libidini putat se posse subster-
 nere, non incidat in ea, quæ ipsius appeti-
 tui repugnant; ibi se exserit γογγυσμὸς καὶ
 ἀλαλοισμὸς, murmuratio & disceptatio,
 quibus telis torquet Scripturas à sano in-
 telle.

tellectu in propriam perniciem. Quod quum facit, evadit is, qui in scripturis nuncupatur irrisor, *ἐπιπαίειος*, atheus, cujus est omnem veritatem redargutionem ac demonstrationem irridere & eludere. Cum insuper Viri alioquin doctissimi absurdis quibusdam suis philosophematis ita indulserint, ut sive scientes sive inscii nimium scepticis Lucianis atheisq; concesserint, accidit, ut in profundissimum atheismi barathrum (proh dolor!) ipsi tandem ceciderint. De Cæsare Cremonino non ignobili Philosopho Patavino disertis verbis Jo. Imperialis in Museo Historico pag. 174. testatur, *eum deteriores & reprobiores de rebus physicis sensus acrius defendisse, quam orthodoxæ fidei alumno liceret, divinos nimirum hominum spiritus cum brutis communes fecisse, corruptioniq; obnoxios reddidisse vesano rationis ausu, quamvis causam Cremonini adversus Imperialem strenuè egerit Paganinus Gaudentius in Diatriba Historicà de Cæs. Cremon. Julio Pacio & Jo. Barclajo, libro de evulgatis Romani Imperii arcanis annexâ. De Henrico Nicolai, qui post Davidem*
Geor.

Georgium circa Annum 1556. nova sua themata & paradoxa Amstelodami disseminare cepit, ac se Christo pariter ac Mosi palam præposuit, videndus est Henr. Antonii Prof. Franequ. in Præf. System. Theol. & Jo. Hornbek in Summa contro. Lib. VI. p. 393. Nec minus de Bernardino Ochino Senensi, postquam Dialogos suos (in quibus summa fidei mysteria prorsus scepticè disputantur, ac sub alienâ persona subdole & astutè impugnantur,) in lucem edidisset, multa multi sunt suspicati. Extat H. Bullingeri de Ochino isto memorabile testimonium Anno 1567. scriptum, & à M. Zuerio Boxhornio in appēd. Hist. univers. 74. luci expositum: *De Bernardino Ochino paucis hoc dicimus, habitasse illum aliquot annos apud nos Tiguri posteaquam rediisset ex Anglia; tandem verò clandestinâ adjutum Italarum quorundam (quemadmodum & ipse Italus erat) opera, suos illos lingua Italica scripsisse Dialogos, quos conversos in linguam Latinam opera Italarum ut ajunt quorundam, insciis Tigurinae Ecclesie ministris Basileæ per Italum quendam ipsi admodum*

familiarē & amicū excudi curavit. Quod quamprimum hic innotuisset, admonitus est ejus rei amplius Reip. Basil. Senatus, is protinus cum Typographo expostulavit, & ne ulla amplius Dialogorum exempla distraherentur mandavit, quæ alibi quoq; loco admodum celebri igne sunt cōcremata. Expostulatum est Tiguri quoq; à Pastoribus cum Ochino authore, cæterum cum ille quo se legitimè excusaret, nō haberet, neq; de iis quæ vulgarat disputare vellet, dimissus à Senatu, ac solum vertere cum omni sua familia jussus est. Hinc fortè authori Relig. Med. Thomæ Broune nata suspicio, quod Sect. XIX. disertis verbis Bernardino isti Ochino horrendum de Tribus impostoribus foetum tanquam compari parenti attribuerit: quamvis verò de eo jure meritoq; in Scrutinio dubitaverim; non meliorem tamen Ochino Cardanum dixerō, cum Lib. XI. de Subtil. Leges quatuor referat, nempe Idolorum, Judæorum, Christianorum & Mahumedanorum, pro quibus omnibus cum nonnulla argumenta retulisset, iis palmam concedere videtur, qui prævaluerint armis, sic enim totum

con-

concludit negotium; *Verum res ad arma traducta est, quibus plerumq; major pars vincit meliorem. Igitur his arbitrio victoria relictis, ad provinciarum discrimina transeamus.* Ubi jure Scaliger exerc. 158. illum reprehendit his verbis: *Tibi verò quis cujusq; modi, sectaq; animus sit vel præs; vel manceps, perfacile verbis istis ostentasti.* Sic circa añum 1510. Antvverpiæ vixit scandularius aliquis, vulgo Loy dictus, unde qui istum sequebantur, Loistæ appellati, qui doctrinam Libertino-Atheisticam inter cives disseminavit, negata resurrectione, inferno, &c. & inde per Germaniam, ubi cum Melanchtone præfente Luthero disputavit, deniq; reversus Antvverpiam, & aliis & sibi causa ultimi supplicii extitit, tradente Meterano Lib. I. Hist. Belg. Quæ de Politiano, Hermolao Barbaro, Mureto, Lipsio, aliisque literatoribus aut Poëtis non paucis referuntur, an Lucianismi aut Epicureismi eos suspectos reddant, dicere haud conabor. Nolim tamen simile, quid de Erasmo suspicari, aut Lucianismi eum cum quibusdam Jesuitis accusare. Aliud sanè in illo fuit religio-

nis, lectionis sacrae, & rerum divinarum studium, uti opera ejus praecleara satis testantur. Et quamvis appareat, illum in negotio Religionis nimis fuisse Politicum, nimis subinde in doctrina de Trinitate scepticum, hinc tamen nullo modo illum sive Lucianum nuncuparem, sive atheum aut omnis Religionis contemptorem.

Neque verò silentio praetereunda sunt duo summorum atque praeclearissimorum ingeniorum vitia; Alterum CURIOSITAS est, sive immodica (supra quam solita hominum solertia admittit) sciendi agendiq; sitis, quae non abjecta vulgariaq; ambit ingenia, sed quaecunq; acumen, memoria ratiocinatio, aut omnino vis quaedam ignea ornavit. Neque certè invita se ingerit, sed bonorum eruditorumque plausibus introducitur. Quotquot enim sunt literis, ingenii sive praefecti, ubi elucere divinos quod ajunt, igniculos vident, ex omni materia fomenta congerunt, ac faustis acclamationibus & felicissimis omnibus, nec non varia videndi, audiendi, dijudicandi que segete mentis rasam tabulam opplent, ut jam vix sui capax diduci & in

in omnes Terræ plagas extendi concupiscat. Quâ prima variarum diversarumque opinionum imbibitione simplex adhuc & pura hominis charta maculatur, ei que eripitur veritatis unio & rectitudo, ac in profanas infinitasque fabulas dilatatur, imò (quod maximè dolendum) fidei etiam Religionisque candor & simplicitas convellitur, ratiocinationes quæstionesve, substituuntur, aufertur pudoris innocentia & verecundia, frons audax & confidens infertur, tum quicquid pium ingenuum, purum ex favore divino angelorumque contubernio adest, exhibitur & serpentina astutia, temeritate, ac nefanda adeò incredulitate commutatur, ut nulli auctoritati, nulli antiquitati, nulli apparentiæ, imò vix apodixi ulli fides amplius habeatur. Fieri præterea non potest, quin in tanta rerum diversitate plurima displiceant, imò alia atque alia se mutuo expellant, quibus dum animus curiosus vel dijudicandis, vel conciliandis controversiis occupatur, partium importunitate & pertinacia offensus paulatim fit alienior, & dum subinde ab his illisve semet segregat,

vix ubi subsistat, quo ve fugiat, reperit. Inde tertium aliquod & ab omnibus separatum concipit, summo equidem ausu, & immensa mentis voluptate, sed sine nequitiam exoptato, magno pietatis detrimento, atq; ingenti animæ periculo. Alterum magnorum Ingeniorum vitium idq; frequentissimum est pestifera carnalis SINGULARITATIS affectatio, qua accidit, ut plurimi quavis via modo non tria & vulgari incedere velint, ardua quæq; imò planè impossibilia moliantur, nil nisi quintessentias parturiant, imò vix abstineant, quin majus aliquid homine perpetrare, & aliis vel intacta, vel infeliciter tentata expedire in animum inducânt. Jamque Archimedes, Architas, Dædalusq; cerebrum, & quadrare circulum, alas applicare jubent ut evoles, & si quis promptius auscultat, illum etiam ingeniorum stimulum *perpetuum mobile* aggredi hortantur. Talem inflatum vanitatis utrem notavi in Scrutinio pag. 52. cui forte jungere possis Paulum Casatum Jesuitam, qui libro peculiari anno 1658. Romæ edito, *Terram machinis motam* ostendere, & Archimede-

dem

dem terræ motionem spondentem ab arrogantiæ suspicione vindicare laboravit. Huc etiam pertinet ferox & indignus omnium Doctorum virorum donorumq; divinatorum contemptus, admiratio sui, simplicitatis fastidium, nova denique reperiendi prurigo. Hæc omnia quantam pernitem creare possint pietati, tum in se manifestū est, tum exemplo suo monstrat doctissimi viri quamplurimi. Quorū alius non dubitavit Pindari lyram cytharæ Davidis præferre; alius eum qui Paulinas epistolas interpretaretur, nugis studere asseruit Viro gravi indignis; alius manifesto perjurio Romulum coluit pro Christo, natalem Urbis, pro natali Salvatoris; alius Christianum se esse, etiamsi nulli se Christianorum cœtui applicaret, posse credit. Qui tamen detestanda atheismi labe fortè non aded correpti pariter ac corrupti fuere, quam pessimi illi MACHIAVELL-STARUM seu Pseudo-Politicorum filii, qui omnem Religionem ad politicas artes referunt, & qui Petro Firmiano teste, *Religionem autumant utilissimam Generi humano fabulam, quæ continenda plebi inventa,*

*venta, hoc solum à Sapiente obtinet, ut facien-
 -tius patiatur se Christianum haberi,
 -de cætero liber, & ea, quæ populus stultis-
 -simè facit sapienter ipse facturus tanquam
 -Legibus iussa, non tanquam DEO grata.*
 in Sec. Gen. pag. 167. Existimo de Reli-
 -gione eos ita statuere ut de Comœdiis, in
 quibus talem quisque personam assumit,
 quam & sibi convenire & à se debito more
 geri posse novit; ut sic Principes ac Magi-
 -stratus eam amplecti deberent religio-
 -nem, quam & statui suo conducere, & suo
 iudicio congruere intelligant. Ut ad eò
 Joh. Lensæus, Theol. quondam Lovan.
 Lib. XII. de Libert. Christ. cap. 18. non
 malè iudicet eos, *quamvis Religionis ten-
 -nuem quandam speciem præ se ferant,
 Nulli tamen Religioni studere, & addictos
 esse ex animo, nec sese Religioni, sed sibi
 potius religionem accommodare, ut eam
 sequi velle, vel non repudiare videantur,
 -cujus sectatores usui sibi futuros intelli-
 -gant.* Coram imperitis quidem Religio-
 -nem laudant summoperè, & undiq; con-
 -quisitis ita extollunt encomiis, ut credas
 in Sanctorum confessu istos homines eru-
 -ditos,

ditos, nec ipsis quicquam charius esse religione, ast erga alios intrepidè farentur, quid de ea sentiant, Religionem scilicet saltem esse vinculum, quo vulgus hominum coërceatur, esse frœnum quo perdomentur rebellium insultus, esse metum quo deterreantur à delictis illi, qui legum vi & comminationibus à peccatis prohiberi non poterant; esse terrorem, quo percellantur, qui Magistratûs auctoritatem non adedè magni æstimant, esse nexum quo amor subditorum cum Imperantibus devinciatur; esse compedes affectuum, qui eo rectius compesci poterunt, si ostendatur religionem id jubere, id velle, & ad id quemvis hortari, & cum Religione nihil altius aut sanctius æstimetur à vulgo, esse unicum medium, quo quidvis ei svaderi, quidvis excusari queat, ut vel maximè impia facinora defendere liceat, modo è singulari quodam Religionis zelo facta perhibeantur. Sic Petrus Firmianus de Theocrito suo (quo nomine nefandam Atheorum designat colluviem,) *Omnes omninò (scribit) Religiones ex opinione esse industriè putat, & Principum industria in subsidium*

dium Legum inductas, ut mortales quibus
 preceps ad noxia impetus, si aut ratione
 ipsa, aut reorum certissimis pœnis ad re-
 ctam vivendi normam cogi non possent,
 saltem Numinis amore coërcerentur. in
 Gen. Sec. pag. 165. Quis itaque Bernardi-
 num Vetrveis Minorit propterea culpa-
 verit, quod in Speculo suo veræ falsæque
 Ecclesiæ, voces Athei & Politici pro syno-
 nymis habuerit, & Lib. IV. cap. I. art. 2.
 pag. 95. eos ita descriperit: *Sunt proh do-
 lor hodierno tempore quidam ipsis Ethnicis
 longè pejores, & magis impij, qui utpote
 Plato Hermes & alii plurimi, DEO reve-
 lante, & ex naturalibus causis DEVM
 unum effectorem omnium agnoscebant, ve-
 rum isti Politici eo dementia pervenerunt,
 ut DEVM esse prorsus negent, nec ullum
 post hanc vitam virtutum vel honorum
 operum premium, vel malorum punitio-
 nem fore asserant. Et post pauca synony-
 miæ istius rationem exposuit his verbis:
 Dicuntur autem Politici ex eo, quod quis
 DEVM esse negant, etiam non ob DEL timo-
 rem vel inferni pœnas à malis abstinent,
 vel ob DEL amorem & aternam vitam bo-
 na a*

na agunt, sed solum propter externam politiam, sua opera exterius agunt, ut vel laudentur, vel ipsis benè sit, & à malis exterius abstinent, ne alii ipsis noceant, vel ne Rempublicam turbent, non curantes qualitercunq; pessimè in occulto agant vel in corde afficiantur. Et Jesuita Lorinus ad cap. XIX. Actor. pag. 780. tales vocavit languidos Catholicos, qui & alio nomine, à Pontificiis dicuntur politicè Catholici, qui nempe (verba sunt Adami Conzen. Lib. I. Pol. cap. I. p. 4.) pro vera Republica & legitima πολιτεία, h. e. impiorum perditorum ac nefandissimorum hominum civitatem extruunt, quibus Patrum seculo, facem, qua multa Regna adusta Nicolaus Machiavellus prætulit, quem alibi factionis hujus Patriarcham salutavit. Atque his quidam inter Pontificios & cum primis Vitus Erbermannus Jesuita in Iren. Cath. c. 5. accensent Jacobum Augustum Thuanum; ex Libris (scribit ille p. 78.) historiarum nemo eum jure catholicum dixerit, legimus & nos eum olim à capite ad calcem, sed in negotio religionis haud paulò periculosiorem invenimus,
quam

quam ipsum Calvinistam Sleidanum, atq;
 utinam non cum perniciosissimo plurimo-
 rum experimento idem cerneretur. Quam-
 vis verò haud magni facienda sit ista Er-
 bermanni accusatio, cum ordinario hoc
 sale Jesuita perfricare soleant omnes Ro-
 manæ curiæ hostes atque adversarios, id
 quod suo etiam exemplo non ita pridem
 P. Suavis docuit, quem Pallavicinus satis
 temere in primo introductionis suæ ad
 Histor. Conc. Trid. limine nuncupavit
 atheum; è Reformatis tamen de eadem
 Politicorum secta conqueritur Sibrandus
 Lubertus in dedic. Libri contra Faust. So-
 cin. *Maxima (ait) pars hominum sinistrè
 judicat de laboribus & curis, quas Doctores
 in explicanda & defendenda doctrina
 Christiana ponunt, multi enim religionem
 tanquam inanes fabulas & terricula-
 menta ad hominum animos percellendos
 excogitata rident & subsannant: hi pu-
 tant omnes contentiones de dogmatis Chri-
 stiana doctrina tantum esse logomachias,
 & quia ipsi in corde suo omnem religionem
 rident, eamq; nullum alium ob finem præ-
 tendunt, quam ut emergant, suis animis*

meti-

metiuntur aliorum animos, indignanturq;
 ac fremunt, cum vident aliquem esse, qui
 ipsorum cupiditati subservire iudicioq;
 applaudere recuset. Tales an in nostro, hoc
 est, orthodoxo cœtu inveniuntur, aliis
 longè doctioribus atq; prudentioribus
 relinquo dijudicandum. Memorabile sa-
 nè ipsius B. Lutheri extat vaticinium, post
 beatam ejus analysin in Museo repertum,
 quod tale: *Adest Tempus olim prædictum,*
quod post Anti-Christum revelatum essent
homines futuri, qui sine DEO viverent,
unusquisq; secundum suas concupiscentias
& illusiones. Nam Papa quidem fuit su-
pra DEVM, nunc SINE DEO omnes agere
volunt, & cum à Legibus Papa liberi sint,
volunt etiam à Lege DEI liberi esse, nil nisi
POLITICA sequi. Eâq; de causa etiam
 Brentius in Scrut. laudatus, scribere non
 dubitavit, inter Christianos innumeros
 Sectatores & Successores Sadducæorum,
 reperiri.

PRIMAM verò atq; Generalem pesti-
 feræ istius arboris radicem illustris Veru-
 lamius esse existimat *plures circa Religio-*
nam divisiones, nam unica divisio (scribit

C

Serm.

Serm. fidel. XVI. Opp. pag. 1166.) *Zelum*
atriusq; partis adauget, verum numerose
atheismum introducunt; nimirum, si pro-
 fana seculi mancipia variarum Religio-
 num sectarumque professores alloquan-
 tur, & unumquemque eorum affirmare,
 audiant, quod ex illius parte stet veritas,
 pro quâ mortem subire paratus sit, alios
 verò falsitatem & mendacium sectari, inde
 concludant Prothei illi, melius esse nihil ex
 iis, quæ ad religionem spectant quam ali-
 quid credere, quibus enim inquirunt potis-
 simum credere debemus, an Evāgelicis, an
 Reformatis, an Arminianis, an Anabapti-
 stis, an Socinianis, an Pontificiis? cum
 omnes veritatem sese habere atque pro
 aris & focis illam tueri asserant. Ast ini-
 quisissima ô Meibomi agendi ratio est, ex
 aliorum affirmatione aut negatione su-
 spendere religionis veritatem. Dicant alii
 se veritatem tenere, & hi, & isti, & illi, ve-
 rum quid tum? ergò incerta est veritas?
 nec ullibi tam certa erit, quin alii insur-
 gent, & multi, imò & potissima hominum
 pars, qui reclamabunt. Sume rem Tuam
 aliquam terrestrem, quam certam habeas
 Tuam

Tuam esse, an ideò cedes, si fortè quispiam vel multi etiam controversiam moveant, falsissima ergò est illa assertio, quod nequeat constare veritatis certitudo ubi alii obloquuntur. Sed dicat aliquis, inter Christianos dissentientes nondum ullo *ἀναμαρτήτω* iudicio est decisum à quorum parte stet veritas, fiat conclusio: ergò nescitur inter Christianos à quorum parte stet veritas. O abominandam thesin, omnem uno ictu religionem & Ecclesiis, & hominibus profanè auferentem! Hinc est, quod multi inveniuntur, qui cum nulla Christianorum secta communicare, verum omnes ad singularitatis suæ regulas reformare velint; Neque ex alio fonte manavit, quod author Irenici Irenicorum (non ita pridem in Belgio editi) tale de hodiernis Christianorum dissentientium sectis tulerit iudicium: *Cum sine dubio nosse desideres Lector, quis sim, & quomodo reformationem Christianismi præterea instituendam esse putem? breviter ita habeme nec Lutheranum, nec Calvinianum, nec Remonstrantem, nec Gracum, nec Pontificium, nec Socinianum, nec Mennoni-*

ram, nec ullum alium ex hodiernis sectis esse hominem. Interim Ecclesiasticos conventus non prorsus aversor, neq; Sectam Christianorum ullam; cum aliquid boni tamen apud singulas invenerim, adeoq; per ipsas omnes profecerim, à fratribus scilicet Bohemis & Lutheranis accipiens Reformationis & Libertatis Christianae initium, à Calvinianis primum Rationis usum in Theologia; à Remonstrantibus progressum in libertate conscientiarum, à Graecis veritatis antiquae reliquias cum Bibliis ipsis & Patribus, à Pontificiis operum bonorum necessitatem cum Patribus nonnullis Latinis, à Socinianis judicandi dexteritatem à Mennonitis demum vitam Christi rectius quodammodo non dicam explicatam, sed adumbratam. Imò (ut mentem meam clarius aperiam) omnes quoq; hodiernas Christianorum sectas sine ullo discrimine (stupefce qui legis!) ECCLESIAS CHRISTI esse profiteor; eò quod omnes equaliter in Christum credant, Christumq; pro Filio DEI capite & Domino suo recipiant & habeant. Eandem profectò tibiam inflant ii, qui magno imperu con-

ten-

tendunt, posse Christianum orthodoxum, quem contigit sive nasci, sive habitare in cœtu impuris dogmatis contaminato, & inculcante ista dogmata tanquam necessaria ad salutem, permanere tamen corpore, quin imò ritu & ceremoniis publicis polluto illi cœtui adhærere: nec teneri sive ad contradicendum, sive ad deserendum etiam corpore & cultu cœtum illum, modo errores ipsos non approbet, neque assensu in agnitis perseveret; Cum tamen perversæ huic doctrinæ universus Prophetarum & Apostolorum reclamarit ordo. Etenim, qui interdixit omni participio rituum & dogmatum apud infideles, non distinxit inter hanc & illam infidelitatis partem aut appendicem, neq; permisit thuris jactum in altaria idolis consecrata, neq; ullum aliud signum cultus idololatrici, qui omni cultu idololatrico interdixit. Clamant conjuncta voce Jesaias cap. LII. & Paulus Apostolus II. Cor. VI. *Nolite jugum ducere cum infidelibus, exite de medio eorum & separamini dicit Dominus.* Ipsa vox filii Dei clamat Matth. XVI. *Cavete à fermento doctrine*

Phariseorum & Scribarum, qui ipsi tamen multa sana, multa utilia docebant. Priscorum Ecclesiæ Doctorum & Martyrum exempla, quanto studio consortia heterodoxorum devitaverint, huc accersere non est præsentis instituti. In isto deniq; luto è nostratibus etiam hærent quamplurimi, quibus molestissimum est ita Lutheri dogmatibus verbo Dei fultis adhærere, ut nihil alienæ sententiæ admisceant, quâ vel simplicitatem Lutheranam acuunt, vel rigiditatem (quod ajunt) emolliant, vel imperfectionem (quam fingunt,) absolvant. Placet igitur huic addere subtilitatem reformatam scil. quâ Dei verbum humanæ rationi submittatur; illi Anabaptistarum sanctimonia, quæ profundissimum animi fastum tegat, alteri Sivenkfeldianorum æquanimitas, quæ omnes animi raptus approbet, nonnulli Pontificiorum elegantissima scena, quæ cuncta vitæ commoda secum vehat; quin imò aliquibus Judæorum antiquitas, paganorum felicitas, Turcarum facilitas, Arianorum loquacitas; Nam cui semel christianæ regulæ infantia displicuit, facile viriles

viriles masculiq; errores allubescunt, donec ATHEISMUS religionum expeditissima subrepat, hominemq; tot dubiis controversiisq; refertum in solidum liberet. Satis opinor, inde apparet, primam atq; Generalem mali istius radicem non ipsas quidem circa Religionem esse divisiones, sed detestandas potius earum confusiones, mutationes item atque simulationes, quas cum impius ille Hominis Politici informator, in Scrutinio pag. 100. & 101. notatus, ad eum commendaverit, ac simul discipulorum mentibus perniciosam levitatem instillaverit, nemo facile mirabitur, amphibios istos, vel potius omnium religionum homines, nulli addictos esse ex animo, verum nefandum potius in pectorum suorum scriniis fovere Atheismum.

Quomodo enim unquam (ita oportune Magnus Carpzovius ad L. Reg. cap. III. Sect. 5. n. 4. & ex eo Politicus sceleratus impugnatus p. 11. & 12.) fieri potest, ut quis Deum sincere & ex toto corde diligat, qui diversas religiones simul fovere desiderat? Certissimum enim est neutram credere, contrarias qui admittit. Nec male

Famianus Strada, *Animi*, (scribit Dec. II. de Bello Belgico) *dum suspensi harent per levipulsu huc illuc transferuntur, non minus quam quicquid pendet versatile est.* id quod manifestè apparet (observante authore Polit. Scel. impugnati l. d.) in pessimis istis omnium religionum hominibus cum evenire nec soleat , nec possit quin mobiles illorum mentes, mox dubiæ, brevi nullius efficiantur religionis, & tandem in omnium vitiorum extremum infernali expiandum cruciatu, prolabantur Atheismum.

Cujus pestiferæ arboris radicem haud incommodè etiam dixeris GALLIONISMUM, sive turpem cōtroversiarum Theologicarum, belli pennigeri & militiæ spiritualis neglectum & contemptum; si nimirum Politicorum plurimi ad Gallionis istius (Act. XVIII. v. 12. seqq.) exemplum, curam Religionis curæ Regionis posthabentes, illius causam aut profus contemnunt, aut quasi rem ad civiles Judices non pertinentem rejiciant. Hinc Marloratus (Comm. ad locum istum) *Multos, scribit, hodiè Galliones & Pilatos invenias inter*

*inter Proceres, qui vel odio aut contemptu religionis, vel animi levitate vel profanarum rerum studio religionis causas omnino audire nolunt ; Et Gallionismi nuper in Celeb. Acad. Argentoratensi hæc data est definitio: Manet igitur Gallionismus Pseudo-Politicorum ars nova ex amelia atheistica seu supina ignavia potissimum suborta, controversiarum de fide & religione incuria & ignara exterius $\delta\sigma\tau\omicron\lambda\upsilon\pi\epsilon\gamma\gamma\mu\sigma\chi\eta\nu\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\lambda\omicron\gamma\omicron\mu\alpha\chi\acute{\iota}\alpha\varsigma$ pseudo-phantasia, pacis & simplicitatis cornusca, reverã tamen conscientie carnificina, Ignorantie asylum, apostasie mater, VIA ATHEISMI. Facile hinc colligere licet, quæ ratio formalis & quasi anima sit Gallionismi, nempe Sacrarum Controversiarum turpis cõtemptus, quo fascinati plurimi, omnes de rebus Sacris Disputationes plusquam Vatiniano prosequuntur odio, & veluti non necessarias lites, imò vanas frivolas & noxias logomachias, prorsus averfantur. Huc cum primis collimat, maleferiati cujusdam Politici consilium, quod Dan. Clasen. in Rel. Pol. cap. XVII. p. 433. prodidit his verbis: *Pacem & cõcordiam obtinere po-**

test Princeps in sua Republica, si omnes lites, contentiones, & otiosas disputationes, quas Clerici excitare solēt, acriter prohibeat; ex istis enim Disputationibus oriuntur diverse partes, quibus diversi adherent, atq; sic mutuis erga se pugnis stimulati, diversa iudicia, odia, convitia & calumnia nascuntur, quæ intestino bello nonnunquam haud exiguam præbent occasionem. Eapropter summis encomiis celebrant Magnum Moscovitarum Ducem, quod non concedat cuiquam ut de Religione disputet, & si quosdam contra hoc præceptum de Sacris rebus disputare animadverterit, ita eos puniat, ut loqui dediscant: imò ipsum quoq; Turcarum laudant Tyrannum, quod ex Mahometis instituto providè caveat, ne fides sua in dubium vocetur, si verò quosdam id conari intelligat, mox ipse quaestiones solvat acinace; De quo Imperat. Turcici instituto Politicorum quidam hanc tulit sententiam: Si fidem Turcarum rectè perpendo, stoliditas potius est quam fides, si religionis istius vim considero, magnum usum confert Statui Politico; si Præceptum

ceptum de non disputando de fide altius intruor, salubre est illud; hoc siquidem pacto unitas Religionis per totum Turcarum Regnum retinetur, illudq; ab internis dissidiis tutum praestatur. Etli verò neutiquam præfractè negarem, plurimas de rebus sacris disputationes, in acerrimas contentiones altercationesve (ab Apost. I. Tim. IV. . 5. meritò reprehēsas) degenerasse, ut exinde nomen illud tantæ invidiæ expositum fuerit, quin & multas de fide disputationes è superbo promanasse spiritu; attamen omnibus hanc dicam scribere, omnes istò notare stigmate, adeoque cum sordibus ejicere infantem, nimis inhumanum, nimis barbarum, imò nimis impium extremaque dementiæ opus jure meritoque videri possit. Nec est, quod omnes de Religione Disputationes adeò vituperent & traducant ii, qui Theologorum Reformatorum quidem titulo ornati, satis interdum politicè de negotio Religionis sentiunt atque loquuntur. Magis certè politica, quam Theologica vox illa Parei est, in vestibulo Irenici pag. 4. *Quid (inquit) tot profuère disceptantium Theologorum*

gorum Colloquia atq; litigia; nisi quod infestioribus subinde animis discessum est, quam fuerat conventum, & acerbioribus dehinc scriptis lites de litibus fuerunt facta & cumulata, vulnera Ecclesie non sanata, sed exulcerata magis. Ast infelici-ter sæpè (ita egregiè ut solet Magnus, & incomparabilis Theologus D. Joh. Cunr. Danhauerus in Illice & Ob. pacis Relig. cap. II. art. 2. pag. 87. scribit.) disputatum est, quia infideliter, non tamen ideò deserenda bona causa, quia aliquando infelici-ter pugnatum est. Tyrannus non rarò bonam causam pressit, & iudicis sublesta malitia conculcavit, an ideò nunquam amplius vindicanda, aserenda? Equidem non cedit semper durities mentis uni alterive ictui, cedit iterato. Fieri potest ut bis terve elenchi ultro citroq; permulentur, tandem tamen vivat Alerhea, & epistomium sequitur, cum vadimonii desertio sequitur. Si spes decollat, colloquii est doto-
 xia non admica. Calleat Arithmeticam, qui vult calculos ponere; ita Dialecticam, qui vult gladium verbi tractare. hactenus Celeberr. D. Danhauerus. Falsum deinde,

de, semper nihil effectum esse sacris de fide Disputationibus ; Prosperè etenim cesit Origenis cum hæretico illo Berillo certamen, siquidem hunc adversarium lucrificavit. In multis vetustissimorum Theologorum pugnis sæpenumero victi discesserunt hæretici. Victus fuit Arius disputante Athanasio coram Probo Judice, id enim præceperat Constantius Imperator, & Probus ille Vir illustris orthodoxus evasit. Augustinus item & Pascentius super eadem quæstione disceptarunt coram Laurentio Judice, qui Augustino tandem victoriam addixit h. m. *Credatur honorificè unitati, ne injuria fiat Trinitati.* Idemque Augustinus cum Felice Manichæo in Ecclesia præsentem populo, per biduum disputavit, verum in hoc ipso conflictu Felix se victum confitens, Augustinum victorem agnovit pariter & Manichæum damnavit. His adde, quæ de Colloquiis nostro & superiori seculo in causa Religionis habitis annotavit Celeb. Danhauer. loc. all. pag. 83. & 89. Et cum nulla commodior via, aut ratio sit ex abyssu ignorantie emergendi & ad solidam veritatis cognitionem

tionem perveniendi, quam sobriis & piis de Religione Colloquiis, facilè apparet, quibus etiam causa sit imputanda, quod homines plurimi per ignorantiae & inscientiae vortices in abyssum atheismi quandoque detrudantur, musteis nempe illis muginatoribus, qui ad Gallionis exemplum, omnes de fide concertationes prorsus rejiciunt, contemnunt atque averfantur.

Nec minus culpanda est vanissima quorundam ac planè fatua de FATO sententia: Non pauci profecto eorum, qui Civitatem DEI jactant, in castris Gentilium versantur, dum præeunte Lipsio (Lib. I. Pol. cap. 4.) apertè contendunt, *ab omni aternitate fataliter omnia destinata fuisse; etiam actiones ut idem addit, & quæ circa eas, adeò ut nullis consiliis vel auxiliis id vitemus aut mutemus. Imò nec consilio prudenti, nec remedio sagaci fatalem dispositionem subverti vel reformari posse; Mentem nimirum hominibus tunc adimere superam illam Mentem, ac cujuscuq; fortunam mutare constituerit, ejusdem consilia corrumpere.* Adeundem planè

planè modum Pseudo-Policorum Patriarcha Nic. Machiavellus (Lib. II. de Rep. cap. 29.) à fato omnia dependere asseruit; & nuper admodum Comes quidam Italus de Flisco in dissert. de causis mutationum Sectarum Imperiorum & Regnorum Mundi ad Ludovicum XIV. Gallia Regem, &c. Fatis absolutum in Regna, & Imperia dominium attribuit, *adeò ut neq̄s* (verba sunt Comitum) *bona documenta neq̄s Leges, neq̄s prudentum sapientumq̄s Virorum consilia sufficiant ad impediendam Regnorum Rerumq̄s publicarum destructionem.* Quid, quod Comes iste ex astrorum fatali cursu, mutationibus Trigonorum maximis, atque Planetarum conjunctionibus non de Imperiorum saltem, verum Religionum Sectarumque durationibus calculum ferre ausus fuerit, & l. d. pag. 46. scribere non dubitaverit: *Scio enim, quod hic numerus non multum abest à secta Lutheri, proinde mutationem expectet maximè cum incidat sub Trigono foundationi sectæ adverso;* Perinde ut Gentiles olim judicarunt, Religionem Christianam non ultra trecentorum sexaginta

ginta quinque annorum spatium duraturam, teste Augustino, Lib. XIIX. de Civ. DEI, cap. 53. Conf. Baron. ad annum CCCXIII. Certum autem est omnes eos, qui fatis absolutum in Regna & Imperia dominium attribuunt, nullum aut exiguum divinæ providentiæ, imò existentiae etiam locum relinquere posse, ut proin Magnus Eusebius Cæsar. Lib. VI. de præp. Evang. cap. 5. egregiè scripserit: *Qui factorum necessitatem esse credit, is aperte DEUM & providentiam negat, veluti è contra, qui Deum universis præesse putat, vim factorum omninò destruit.* Qui autem Deum negant (ita oportunè Magnus Verulamius l. alleg.) nobilitatem generis humani destruunt. Nam certissimum est hominem brutis cognatum esse, quatenus ad corpus: quod si quatenus ad animam non intercedat ei cognatio cum Deo vilis est planè & ignobilis creatura. Destruunt quoq; magnanimitatem, & humanæ naturæ exaltationem. Cape enim exemplum à cane & observa, quantos sibi assumat animal istud spiritus, & quantam generositatem

tatem induat, cum se ab homine, qui ei vice est Dei, aut melioris Naturæ,) impulsus perspiciat, quam fortitudinem liquido cernas tantam esse, quantam creatura illa, absq; fiducia melioris naturæ, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similiter & homo, ubi innititur & spem collocat in DIVINA PROVIDENTIA & Gratia, fiduciam & vires colligit, quales humana natura sibi relicta nequisset attingere. Quare ut Atheismus in omnibus odium meretur, ita in hoc, quod privet naturam humanam facultate se ultra fragilitatem humanam attollendi. Hactenus illustris Fr. Bacon Verulamius.

Quantumvis v. idem d. l. opp. p. 1165. Philosophiæ NATURALIS homines parum in Atheismum inclinare putaverit, multos tamen eo nomine eruditissimos suæ quoq; professionis sociis suspectos fuisse, in Scrutinio annotatum, ipsaque experientia est comprobatum; Cum enim non pauci rebus naturalibus ita incumbant, ut omnes earum motus, opera, proprietates & affectiones in causam naturalem referre laborent, adeò ut nihil illis

D

supra

supra naturam esse videatur, sæpe accidit, ut philosophorum plurimi Atheismo fa-
 verint, & in eum facile inciderint. De
 Cremonino sanè disertis verbis Jo. Imper-
 rialis in Museo Histor. p. 174. scribit, *eum*
deteriores de rebus P H Y S I C I S sensus a-
crius defendisse, quam orthodoxæ fidei alu-
mmo liceret; De Hieronymo Cardano
 videndus Mar. Merfennus Comment. in
 Genesi pag. 602. conf. pag. 400. seqq. &
 Gisb. Voët. Dispp. Select. Part. I. pag. 198.
 Et nuper admodum ad manus meas per-
 venère Julii Cæsaris Vanini Atheorum
 Aquilæ Libri *de Admirandis Natura Re-*
gina DE Æg. mortalium arcanis, in qui-
 bus author improbus Naturæ omnia (ex-
 cluso Numine) in solidum tribuere, eam
 Deæ instar colere & venerari, ac simul
 Regiam Atheismo viam sternere non du-
 bitavit. Ex quo fonte etiam manarunt,
 impia & detestanda cujusdam Athei ver-
 ba apud D. Clasen Rel. Pol. cap. V. p. 66.
Quamdiu ingenio ac judicio meo uti po-
tui, nihil dementius mihi quicquam vi-
sum fuit unquam, atq. plerosq. docere:
dari aliquem Deum, supremum Numen,
cujus

cujus nutu fiant & regantur omnia. Quae sunt, NATURÆ vi ac operatione fiunt; pluuiam producit Natura, tonitrua & fulmina efficit Natura: Natura producit herbas & plantas, ad quarum generationem tamen concurrunt siderum influxus, qui tam necessarius est, ut aliter se res habere non possit. Quae ergo dementia aut simplicitas est, precari in Templo pro hoc vel illo aegrotō. Si Natura & præcipuè Astrorum influentia valet diversimodè, nunc pluet, nunc serenitas erit aëris, preces utiq; pluuiam cœlitus non trahent; sic & aegrotus moritur, natura in ipso debilitata, quamvis mille pro ejus salute orent; neq; credas tuam orationem aegrotō reualescenti reddere sanitatem. Interim si hæc fiant ad vulgus imperitum detinendum, non improbo consilium istud satis prudenter olim à priscis Politicis suggestum. Alias & doctis ista velle obtrudere stultitia est. Nam quaso persuaderine potest Viro prudenti corpora nostra post mortem resurrectura: Corpus exanime resolvitur in sua elementa, usq; dum per-

*veniat ad materiam primam, uti filii
 Physicorum loquuntur: hæc materia pri-
 ma fit subjectum alterius corporis gene-
 randi, ut ita meum desinat & alterius in-
 sippiat corpus esse. Tunc & ego & alter
 habebimus unum corpus in resurrectione?
 nam posita principii identitate in corpore,
 ponitur identitas corporis ipsius, &c. Hæc
 homo impius, atque miserum Dæmonis
 mancipium. Quis itaque quosdam Phi-
 losophiæ Naturalis homines in Atheis-
 mum inclinare præfractè negaret? Quis
 cum B. Apostolo Coloss. II. in verba hæc
 gravissima non erumperet: *Videte ne
 quis vos decipiat per Philosophiam & ina-
 nem seductionem, secundum traditionem
 hominum, secundum elementa Mundi &
 non secundum Christum?* Quis cum B.
 Hieronymo Epist. ad Magnum Orator.
 146. & 2. ad Damas. Papam *Philosophiam
 Dæmonis cibum* nuncupare dubitaret?
Accedit inordinatum studium nimiaque
sollicitudo, quâ nonnulli ita capiuntur,
 ut solis experiētiis nitantur, ne si quid
 absque prævia experientia credant, sese
 errandi exponant periculo, atq; decipian-
 tur.*

tur. Non malè Petrus Firmianus in sec. Gen. p. 173. *Quanta* (scribit) *sit animi imbecillitas nihil eorum credere, quæ fides proponit, evidentissimè apparet cuilibet propius inspicienti. Illenè fortis animus qui adeò carni mancipatus est, ut nihil credat nisi quod retinet Sensus, ita falsitati obnoxii, ut videre Te sæpissimè persuadeas, quod omninò nō vides, & audire quod non audis? supra sensus ferri, ut ad veritatem, quæ illis altior, accessus fiat, maxima est fortitudo; sed & certè præclarior, si supra rationem ipsam asurgas, ubi illa irrito labore ad confessionem sui adducta, & in ipso conatu deficiens, quid assequi non possis ejus viribus fatetur Tibi. Eodem stigmatè haud immeritò notandi sunt quidam Chemicorum filii, qui sub Chemicæ larva imponendi artem profitentur, ac licet præclaram pietatem simulent, plerunque (Viro quodam egregio teste,) nullius sunt, vel sanè tepidæ, & pro loci natura flectendæ, aut Patrono accomodandæ religionis. Hi præeunte Paracelso contendunt non esse difficilium, ut quis suscitetur, quam ut ex limo virtute Solis,*

vermis, culex, rana, aut quidpiam simile nascatur, adeoque ex calore putredini mixto aliquem reviviscere posse. Sicuti admiratione non caret, quod ipse Paracelsus artem se tenere indicaverit, quâ veros homines absque opera maris & foeminae creet, mirum proinde industrii artificis chemici, en verba: *Dubitatum fuit à Philosophis num fieri possit, ut extra uterum muliebrem homo nasceretur, ad quod ego respondeo, arti Chemiae ac Naturae id non repugnare, sed perfacile esse. Dampra in cucurbitula conclusa, vel lutata in equino ventre per dies 50. putrefactione summa putrefiat dum moveatur, quod facile est cernere. Post id temporis similis quodammodo fiet onechstnemu (h. e. embryoni) attamen circa corpus pellucida. Hanc deinceps si humano sanguine quotidie prudenter cibes seu alas, & in aquabili ventris equini calore conserves, ac forveas membris omnibus ornata instar infantis ex muliere nati apparebit, minor tamen quantitate. Hanc nos rem homunculum appellamus, qui postmodum tanquam verus puer seu infans accurata sollicitu.*

licitudine, ac diligentia educari debet, dum adoleverit. Hoc ex summis miraculum unum est, adeoq; arcanorum omnium secretum maximum, quod tamen pygmæis & Gigantibus jam olim fuit cognitum, ut qui originem hinc acceperint. Addit porro eos, qui ita nati sunt omnia arcana & abscondita intelligere, que alios homines scire impossibile sit, quia arte vitam, corpus carnem & ossa acquisiverunt, idcirco ipsis artes & scientia conascuntur, nec aliunde discere opus habent. Et si verò de Paracelsi sensu & intentione temerè judicare, aut ipsum propterea atheismi accusare nolle, attamen cum Athei maximum inde impietati suæ præsidium polliceantur, ac teste Mersenno illum textum in suum sensum referant, quilibet vel me tacente intelligit, istud artificium etiam quandam atheismi radicem esse nuncupandum. *Habet equidem (ita nonnemo eleganter scribit) Pseudo-Chemia suam velut peculiarem religionem; nam quia Philosophiam omnem sive reformavit, sive perfecit, hoc etiam generosi addit, ut cum Theologia com-*

binaret, & res sacras profanis, profana facris exprimeret. Hac eleganti Harmonia quicquid volunt absurdi adstruunt, & de Deo, Angelis, de Miraculis, de RESURRECTIONE mirificè argutantur, tantò licentiosius, quanto verbi divini consensu nihil opus habent, sed dixisse vel somniasse inter credulos suos abundè sufficit: Nam qui hoc impetrarunt, ut credantur interno lumine splendescere, iis facillimum est suum illum hiantem gregem, verbis insolitis pascere, cui hoc unum plausibile, credere incredibilia, scire incerta, affirmare paradoxa, jactareq; impossibilia, tantaq; obsequii est promptitudo, ut uno mense ab uno impostore plus persuasum, quàm à Christo multis annis impetratum, aut ministris ejus creditum liquido, deprehensum sit. Et quis non affirmante Scriptura opus Creationis & resuscitationis DEO in solidum tribuere mallet, quam putidis istis incertis atq; obscuris Pseudo-Chemicorum artificiiis? Et cum anima rationalis immortalis sit, quæ à Deo saltem pendet, corpus etiam hominis tale, ut àlia via formari neque-

nequeat, facile apparet nullam esse in toto mundo materiam, quæ sine patre atq; matre in hominem converti valeat. Væ autem istis hominibus, quorum collo utinam mola suspenderetur, & in Oceani profundum mergerentur, ne tantarum impietatum profeminatores, plurimos homines à fide & religione ad ἀπίθειαν & impietatem revocarent.

Nec satis deniq; deploranda est horrenda illa detestandaq; vitæ morumque corruptio, quæ haud postrema causa, ratioq; nuncupanda, cur magna adeò τῶν ἀθίτων ubique occurrat frequentia & varietas. Huc sanè tendunt innumeræ bonorum exclamations atque querelæ; Hinc (scribit Perkinsus in Scrut. laudatus Opp. Tom. II. p. 446.) Atheismus hujus Seculi, qui passim abundat nobis patefit; Deum enim contemnere & odio prosequi est purus putus Atheismus. Jam verò qui corda sua Deo subducunt, & sese huic mundo totos devovent, mandatis Dei oblitis, & eorum obedientia excussa, Dei contemptores, offoresque Christo judice habentur, horum verò plena sunt omnia.

omnia. Novi quidem hos homines ut Athei audiant valdè indignari, nihil tamen refert, quantum à Mundo fiant, usque dum scelestos hos mores correxerint, Christus eos meliores non ducet. Et quemadmodum (verba sunt Cypriani) bona opera profitentur DEVM, ita mala quodammodo loquuntur NON EST DEVS, nec est scientia in excelsò, hinc S. Apostolus Tit. 1. 16. *profitentur se DEVM nosse sed factis eum abnegant.* Quà vanissima nudæ cognitionis præsumptione Evangelicorum etiam plurimi adeò sunt fascinati, ut in solo religionis nomine, solaque Christianismi umbra acquiescere, vera, interim pietatis exercitia omninò negligere haud vereantur. Hinc horrenda ista Christianismi nostri defectus, hinc infinita Theologorum bonorumque omnium querelæ: *Magni illi Christianismi nostri defectus* (ita D. Joh. Stegmannus Photinianis. *Почему*. II. pag. 739. ominatur,) *sine dubio tantorum bellorum & pœnarum, quas quotidie experimur cause existunt, & tandem nisi clementissimus DEVS ignoscat atq; averruncet EXTRE-*

MAM

MAM *πρωλαεθρίαν* *PVRIORI RELIGIONI*
sunt allaturi. Huc etiam pertinent *PIA*
DESIDERIA exquisiti Theologi D. Joh.
 Quistorpii Profess. Rostoch. quæ *utinam*
 (sic cum Max. Rever. Facult. Theol. Ro-
 stoch. opto, *in publicam aliquando con-*
sultationem deducerentur, & conjunctis
curis agerentur! Hinc denique ut apertè,
 quod res est dicamus, detestandus emer-
 git Atheismus, cui in rei veritate Pseudo-
 Christianismus noster exactissimè respon-
 det, observante etiam laud. D. Stegman-
 no l. a. pag. 744. Sine causa profectò di-
 cuntur Christiani, qui Christi vitam neu-
 tiquam imitantur, nisi forte novo quo-
 dam nomenclatore vocetur Atheus, *ein*
Christ / Beanus, ein Artist / uti belle Joh.
 Val. Andreae jocatur. Et nescio sane an-
 non hoc loco verbis D. Wlfg. Franzii
 compellandi sint quidam in orthodoxis
 etiam Ecclesiis ministri, *quorum nimi-*
rum causa vel negligentia (verba Franzii
 sunt) *vel inscitiâ malè audire coguntur*
omnes reliqui ministri, quasi prohibeant,
vel certè non satis urgeant bona opera.
 Non vacat jam locum exscribere inte-
 grum,

60 DE ATHEISMI RADICE.

grum, qui veræ pietatis cura tanguntur, evolvant Theologi Disput. in A. C. thes. 4. de B. Opp. & cum stupore malorum istorum lernam graphicè descriptam inveniunt. Et quis perspecto seculi & patriæ cum primis nostræ Genio, cum probè docto quodam Viro tandem in hæc verba non erumpat: Nostri seculi (patriæ nostræ,) mores adèd degenerarunt, ut vitii amplius habere homines nolint, sed ista cujusdam virtutis specie colorent. FIDES EXULAT, opera sunt extincta, charitas proximi dudum frigere cepit, humanitas conversa est in rabiem, ut tanto zelo efferati inter se homines, quâvis tigride reperiantur immaniores, cum tamen externè Christianos se esse simulent, utinam discamus & sapiamus! Ne verò epistolæ Leges aut limites excessisse, vel commentarium quendam scripsisse videar, colophonem impono, Tuamq; Excell. divinæ clementiæ & protectionis alis involvo.

AUGUSTÆ VINDEL. IDIB. FEBR. ANNO
GRATIÆ CIO IO CLXVI.

Handwritten text in blue ink, possibly a signature or initials, appearing as 'H. M. M.' or similar.

ULB Halle
002 631 199

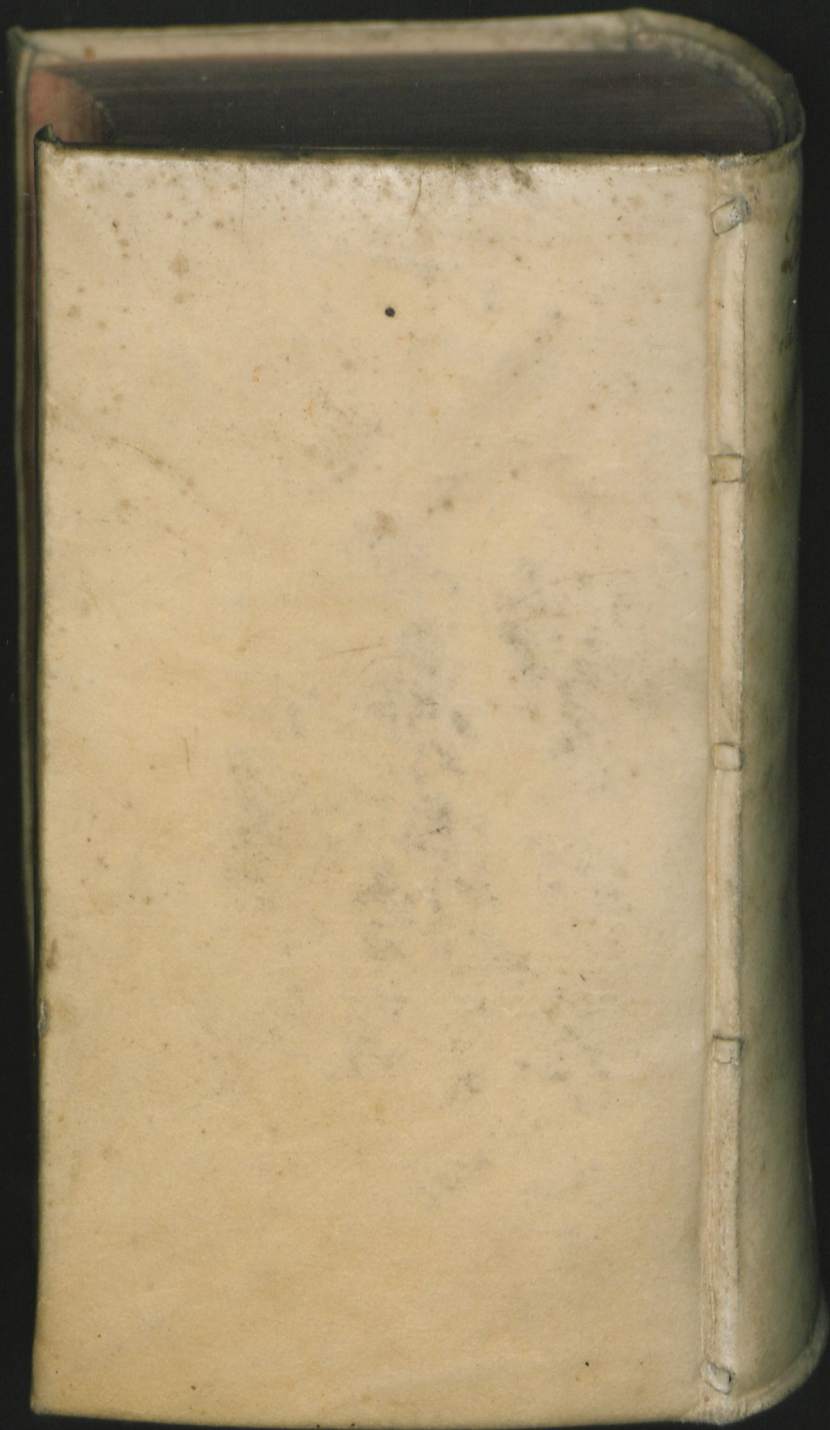
3

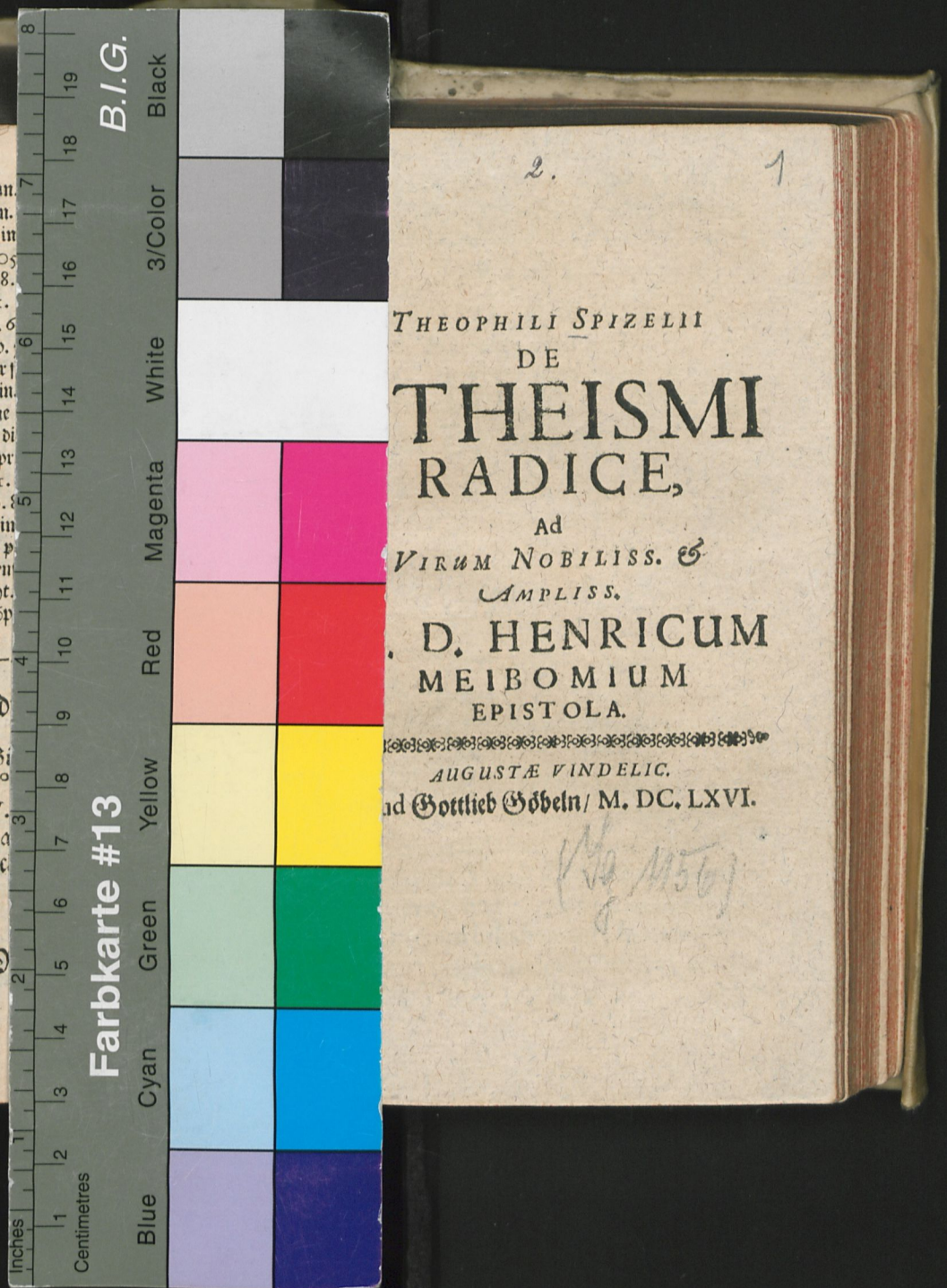

sb

FD 17

8
7
6
5
4
3
2
1
Inches
Centimetres

B.I.G.

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

Farbkarte #13

2.

1

THEOPHILI SPIZELII
DE
**THEISMI
RADICE,**
Ad
*VIRUM NOBILISS. &
AMPLISS.*
**D. HENRICUM
MEIBOMIUM**
EPISTOLA.
AUGUSTE VINDELIC.
ad Boettlieb Gabeln/ M. DC. LXVI.

1556